

ZAKAJ JE UČENJE JEZIKOV SMISELNO ALI VEČ JEZIKOV ZNAŠ ... / Mag. Katja Arzenšek Konjajeva, ravnateljica / OŠ Vide Pregarc

Vsak dan se posameznik v družbi udejstvuje večjezikovno, bodisi rabi za sporazumevanje svoj prvi jezik in še kakšen tuj jezik ali pa se večjezikovno udejstvuje na ravni dialektov ali slenga.

Govorjenje nekega jezika v določeni skupnosti je povezano tudi z družbenim statusom in družbenimi, ekonomskimi in političnimi odnosi v taisti skupnosti.

V večjezikovnem okolju ljudje navedno usvojijo jezik okolja, ki je hkrati neki splošen jezik, s katerim se lahko sporazumejo, družbene in ekonomske okoliščine pa zahtevajo uporabo jezika v ustreznih okoliščinah, tj. znanje komunikacijskih kompetenc.

Jezik je ne samo tipično človeški, ampak tudi družbeni pojav. Najpomembnejše komunikacijsko sredstvo je jezikovni kod. V prvotni (osnovni) življenjski skupini (npr. družini) vsakega posameznika poteka proces socializacije in pri tem procesu se posameznik nauči prvega jezika, od znanja prvega jezika pa sta odvisna razvoj osebnosti in vključevanje v družbo (Gnamuš 1983, 35). Drugih in tujih jezikov se naučimo zaradi praktičnih ali izobraževalnih razlogov.

Učenje drugega jezika je za odraslega lahko zelo stresna situacija. Otroci se lažje naučijo drugega jezika, saj posnemajo glasove, njihov namen je biti enak odraslemu, otrok ponavlja določene sporazumevalne vzorce, dokler ne postanejo navada, to pa postane poznejši model za učenje (Littlewood 1995, 5). Chomsky pravi, da je dejanskost, ki se je naučijo otroci, le abstraktno znanje pravil, to pa imenuje kompetenca.

Začetni govor učečega je večkrat označen kot telegrafski zaradi pomanjkanja funkcijskih besed (predgov, veznikov, glagola biti ...). Izjave v začetnem učenju so zreducirane, zato situacija igra veliko vlogo (Littlewood 1995, 7). Za začetek začnejo učeči povezovati, opisovati, locirati, poimenovati, izražati zahtevo, željo, zanikati in spraševati.

Pozneje se naučijo znanja o konvencijah (vikanje, tikanje), da variirajo govor glede na socialne situacije. To poteka tako, da se učeči izogibajo izjem, začnejo hitro posploševati, poudarjeno si hitreje zapomnijo, naredijo pomenski smisel slovničnega označevanja.

Za učeče, ki se naučijo jezika za preživetje, je značilno, da govorijo počasi ali pa dajejo kratke izjave, izjavljajo zelo prelomljene stavke ali napačno začnejo, v svoji performanci izvedejo nekaj kompleksnih stavkov, obseg besedišča je omejen, veliko je ponavljanja, govor pa je povezan s tu in zdaj.

Krashen (1981, 1) je mnenja, da imajo ljudje dva neodvisna sistema za razvoj zmožnosti v drugih jezikih, tj. učenje in usvajanje; meni, da je bistveno sporočilo, ne pa sama forma, meni pa tudi, da učenje pravil in popravljanje napak ni ravno relevantno za učenje drugega jezika. S popravljanjem napak pride učeči do jezikovne generalizacije (Krashen 1981, 2). Z usvajanjem odrasli pridobi neki sistem in ta sistem poveže z naučenim, tako pride do povezave med usvojenim in naučenim in odrasli učeči začne suvereno izjavljati.

Pri usvajanju jezika iz naravnega/avtentičnega okolja, pri poslušanju in govorjenju med normalnim sporazumevanjem govorci ponavadi nimajo časa, da bi se sklicevali na pravila (Krashen 1981, 3). Učeči so obkroženi s sporočili, osredotočijo se lahko na eno: obliko ali sporočilo samo. Za pravilno mentalno predstavo mora sporočevalc poznati pravilo in socialne ter kulturne okoliščine.

Učenje drugega ali tujega jezika je tako oblika socialnega učenja. Gre za komunikacijo, povezano s socialnim kontekstom, kar pomeni pozitiven odnos do drugega jezika, obisk tuje

dežele, sodelovalne odnose in praktične priložnosti (Littlewood 1995, 97–98).¹

Nekateri se odločijo za učenje drugega jezika, ker menijo, da je to koristno za družbo, za razumevanje in način življenja, za sestanke z ljudmi tega jezikovnega koda, za izobrazbo ipd. Če učeči uporablja jezik doma, to poveča njegovo motivacijo za učenje. Prav socialna situacija vzbudi komunikacijsko potrebo za tuji jezik. Gre za komunikacijsko funkcijo znotraj skupnosti, kjer živijo. Druga funkcija je instrumentalna, ko se uporabnik tujega jezika odloči za uporabo in učenje zaradi kvalifikacije za službo.

Potrebe, zaradi katerih se nekdo odloči za učenje drugega jezika, so funkcionalne, saj bi uporabniki jezika radi znali sprejeti sporočila brez nespornostov, in socialne zaradi integracije z drugo jezikovno skupnostjo.

USVAJANJE IN UČENJE JEZIKA

Učenje jezika je temeljnega pomena, saj se z jezikom ustvarjajo in prenašajo pomeni in sporočila in jezik je tudi osnovna možnost medsebojnega sporazumevanja in sodelovanja.

Temeljna naloga pouka prvega jezika je v tem, da se učeči razvija in da se privzgoji dejstvo o jezikovni pripadnosti in jezikovni zavesti, hkrati pa pridobi znanje jezikovnosistemskih osnov, vključujejo kulturne, etične in druge funkcije, ki jih besedna umešnost kot eden civilizacijskih dosežkov

¹ Zato bi bilo tudi smiselno, da se vpelje integrirano učenje jezika, saj se tako jezik povezuje z drugo stvarnostjo in se na ta način udejstvuje. Izkušnje pokažejo, da se tuj jezik uporablja (največkrat je to angleščina) za delovni jezik na strokovnih srečanjih, za strokovno izražanje in delovanje na vseh, tako naravoslovnih kot družboslovnih področjih.

premore in so za obstoj narodne skupine pomembne.

To se uresničuje z jezikovnim in književnim poukom v šolah v vseh štirih sporazumevalnih dejavnostih, končni namen pa je opismenjenost v smislu najbolj praktičnega in ustvarjalnega obvladovanja vseh štirih sporazumevalnih dejavnosti.

Kadar govorimo o teoriji drugega in tujega jezika, se uporabljata pojma učenje (ang. *learning*; nem. *Lernen*) in usvajanje (ang. *acquisition*; nem. *Spracherwerb*) jezika (Pirih Svetina 2001, 17). Krashen (1981) je pri tem razlikoval tudi dve različni vrsti znanja: naučeno in usvojeno znanje. Usvajanje naj bi bilo del nezavednega procesa (kar je tudi sporazumevanje), učenje pa naj bi bilo vezano na razlago lastnosti jezika in na norme jezika, temeljilo naj bi na pomnjenju in vodilo do eksplicitnega

znanja o drugem ali tujem jeziku (Zobl 1995, 35).

Nekateri avtorji se ne strinjajo z ločenostjo sistemov znanja oziroma različnostjo znanja pri enem in drugem procesu, ki se pridobi pri učenju in usvajanju jezika.² Nekateri avtorji uporabljajo pojem učenje kot nadpomenko pojmu usvajanje. Tako tudi Littlewood (1981; 1995). Klein uporablja pojem usvajanje, učenje pa kot varianto.

Organizirano učenje tujih jezikov je smiselno v šolah v primeru, da gre za senzibilizacijo in se prekriva z jezikovno politiko družbenega prostora. Smiselno bi bilo, da bi v slovenskih šolah ponudili učenje jezikov, ki so

² Na primer Klein govori (1986, 16) o spontanem učenju, ki je naravno, brez sistematičnega vodenja in označuje usvajanje jezika v vsakdanjem sporazumevanju.

v neposredni bližini Slovenije (italijanščina, nemščina, madžarščina, hrvaščina), spontano pridobivanje je posledica bivanja teh ljudi v avtentičnem okolju.

DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA UČENJE IN USVAJANJE DRUGEGA JEZIKA

Kadar se lotimo učenja nekega jezika, moramo upoštevati, da na učenje vplivajo različni psihološki in fiziološki, fizični in biološki, socialni dejavniki. Biološko-fizični dejavnik, ki je najočitnejši, je starost; psihološki so: kognitivne sposobnosti, jezikovna nadarjenost ali sposobnost, motivacija in pripravljenost na učenje, osebnostne lastnosti, stališča do kulture učečega se jezika, do govorcev tega jezika, do učenja samega; socialni dejavniki pa so: geografski, izobrazbeni, socioekonomski, narodnostnojezikovni, mikroklima (pogoji za učenje), dostop do jezika, informiranost o svetu, zanje drugih jezikov in kulturno okolje, iz katerega učeči izhaja (Pirih Svetina 2001, 26). Po Hymesu (1964) so komponente govornega dejanja prostor in čas, udeleženci in njihovo ozadje in od tega je odvisno, kateri idiom izberejo.

Učenje drugega jezika je kompleksen proces, ki vključuje veliko variant. To ni proces, ki bi ga lahko imenovali »naredi sam«, le nekateri ljudje imajo sposobnost, da neki jezik tekoče govorijo in se ga samostojno tudi naučijo. Učenje jezika je, kot je bilo že omenjeno, povezano z osebnostjo, starostjo, motivacijskimi in drugimi dejavniki.

KOGNITIVNI PRISTOP K UČENJU JEZIKA

Kognitivni pristop je paradigma, ki nas usmerja k procesiranju informacij v procesu učenja in poučevanja. Učenje se pojmuje kot proces nastajanja sprememb v potencialih za nove oblike vedenja, proces obdelave informacij, znanje nastaja z aktivno rekonstrukcijo že obstoječih znanj, spoznanj.

Kognitivne teorije učenja poudarjajo vpogled, razumevanje, ukvarjajo se s strukturo spomina in procesiranjem informacij, poudarjajo pomen povratne informacije in poznavanja

rezultatov (primerjamo lahko s procesnim delovanjem računalnika).

Pri tem (že Maslow) so pomembne tudi druge kognitivne potrebe, kot so želja po znanju, razumevanju, potreba po sistemizaciji in organizaciji podatkov.

Kognitivni pristop k učenju jezika pa se kaže tudi kot proces motivacije, zato je pomemben vpliv zavedanja percepcije in interpretacije podatkov za prihodnje ravnanje, na razlago uspehov in neuspehov ter na pričakovanje nadaljnjih dogodkov. Gre za dialog učečega s stvarnostjo, osebna in socialna konstrukcija nastaja na podlagi osebne izkušnje in interpretacije. Razumevanje jezika pomeni ob tem postavljanje vprašanj o razumevanju – refleksija – dostop do znanja.

Kognitivno pojmovanje znanja zahteva argumentiranje, ugotavljanje vzročno-posledičnih odnosov, strateško znanje,

rekonstrukcijo idej, intuitivne ideje (kaj misliš).

Učeči se uči jezika v neki realni situaciji, ali kot pogosto rečemo, uči se jezika v rabi, uporabi. Gre pa predvsem za to, da se razume, zakaj se uporablja neki kod, ki naj bi ga udeleženci sporazumevanja v nekem jeziku razumeli.

Tipičen primer takih analiz in sintez jezikovnega znanja so jezikovni portfelji; bili naj bi instrument za vrednotenje dela, ki je vloženo v učenje jezika.

Ko otrok začne interakcijo z ljudmi in okoljem, pravimo, da spregovori oz. simbolizira misli. Je naučen kod ali sistem pravil, ki nas uči izražati želje, potrebe, mnenja. Tako se deli v receptivni jezik, ki omogoča razumeti, kaj je kdo rekel, napisal ali označil, in ekspresivni jezik, ki je jezik označevanja, govorjenja, pisanja. Otroci se že od začetka naučijo pragmatičnih

znanj. Vedo, kdaj lahko kaj rečejo, kdaj so na vrsti, v katerih okoliščinah se neverbalno izrazijo. Vedo, da je treba odgovoriti, če so vprašani, odzivajo se na neverbalno komunikacijo, vedo, katere besede uporabiti ali kakšne stavke tvoriti, vzpostaviti očesni stik, znajo se obnašati in govoriti v različnih sporazumevalnih okoliščinah.

Otrok ni osredotočen na učenje jezika, želi pa si, da bi okolica z njim komunicirala, jezik je v otroštvu drugotnega pomena. Otrok ne dovoli, da bi ga jezik, ki ga ne razume dobro, zmedel, da se okolica ne bi odzivala nanj, ali še pomembneje, otrok na okolico. Ker otrok uživa v ponavljajočih dogodkih življenja, mu to pomaga, da se nauči jezika. Če jezikovni kod asociira na otrokove trenutne potrebe, se bo otrok temu primerno odzval in začel komunicirati z okolico, pri čemer bo uporabil vse kognitivne strategije.